

УДК 343.34

Ю. М. Мартинюк

ПОРЯДОК НАБУТТЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Досвід, набутий у перші роки незалежності України, переконав у необхідності якнайшвидшого врегулювання питань захисту біженців і шукачів притулку, тому Україна вжила відповідних заходів щодо надання згоди на обов'язковість Конвенції про статус біженців 1951 р. та Протоколу щодо статусу біженців 1967 р. Результатом законодавчої роботи за цим напрямом спочатку стало прийняття 24 грудня 1993 р. Закону України «Про біженців», а потім – прийняття 21 червня 2001 р. нового Закону України «Про біженців», завдяки якому було загалом досягнуто відповідності норм українського національного законодавства міжнародно-правовим стандартам у сфері захисту прав біженців, насамперед Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців. 10 січня 2002 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців». Відповідно до цього закону Україна зобов'язалася виконувати вимоги зазначених міжнародно-правових актів. Ще одним кроком на шляху до вдосконалення системи захисту прав біженців, шукачів притулку в Україні та інших вразливих категорій осіб стало прийняття 8 липня 2011 р. Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», який замінив Закон України «Про біженців». Новий закон, прийнятий із метою наближення до стандартів захисту Європейського Союзу (ЄС), значно розширив коло осіб, яким надається захист в Україні, забезпечивши законодавче врегулювання проблеми додаткового (гуманітарного) і тимчасового захисту осіб, які не підпадають під ознаки біженця, проте також потребують захисту. Крім того, до переваг цього закону можна віднести поліпшення захисту неповнолітніх дітей біженців, встановлення єдиної довідки про звернення за захистом в Україні та положення про видачу дозволу на проживання одночасно з визнанням статусу біженця.

На підставі статті 26 Конституції України іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 р. № 3671-VI (далі – Закон) [4].

Відповідно до положень Закону іноземний громадянин може звернутися із заявою про визнання його біженцем до відповідного органу міграційної служби.

Основною формою надання захисту іноземним громадянам в Україні є визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Біженець чи особа, яка потребує додаткового захисту, не може бути вислана або примусово повернена до країни, де її життю чи свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, а також з інших причин,

що визнаються міжнародними договорами або міжнародними організаціями, учасниками яких є Україна, як така особа, що не може бути повернена до країни походження.

Особа, яка з наміром бути визнаною біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, перетнула державний кордон України в порядку, встановленому законодавством України, повинна протягом п'яти робочих днів звернутися до відповідного територіального органу міграційної служби із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Особа, яка з наміром бути визнаною біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, під час в'їзду в Україну незаконно перетнула державний кордон України, повинна без зволікань звернутися до відповідного територіального органу міграційної служби із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, проводиться на підставі заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Така заява особисто подається іноземцем чи особою без громадянства або її законним представником до відповідного територіального органу міграційної служби за місцем тимчасового перебування заявника.

Відповідний територіальний орган міграційної служби виконує такі дії:

- реєструє заяву та подані документи про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
- ознайомлює заявника або його законного представника під їх власний підпис із порядком прийняття рішення за їх заявами, правами й обов'язками особи, щодо якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
- проводить дактилоскопію особи, яка подала заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
- за потреби направляє особу на обстеження для встановлення віку в порядку, встановленому законодавством України;
- заповнює реєстраційний листок на особу, яка звернулася із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та членів її сім'ї, які не досягли вісімнадцятирічного віку;
- заповнює інші необхідні документи;
- оформлює особову справу;
- роз'яснює порядок звернення про надання безоплатної правової допомоги;
- заносить отримані відомості до централізованої інформаційної системи.

Орган міграційної служби, який прийняв до розгляду заяву іноземця чи особи без громадянства про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, видає заявникові довідку про звернення за захистом в Україні та реєструє заявника. Протягом п'ятнадцяти робочих днів із дня реєстрації заяви орган міграційної служби проводить співбесіду із заявником, розглядає відомості, наведені в заяві, інші документи, вимагає додаткові відомості та приймає рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем

чи особою, яка потребує додаткового захисту, або про відмову в оформленні документів для вирішення зазначеного питання [1, с. 10].

За бажанням заявника участь у попередньому розгляді заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, бере адвокат. Призначення адвоката для надання правової допомоги заявникові здійснюється в установленому порядку.

Під час співбесіди заявнику, який не володіє українською або російською мовами, орган міграційної служби забезпечує перекладача з тієї мови, якою заявник може спілкуватися. Заявник має право залучити перекладача за свій рахунок або за рахунок інших юридичних чи фізичних осіб. Перекладач повинен дотримуватися конфіденційності з обов'язковим оформленням органом міграційної служби розписки про нерозголошення відомостей, які містяться в особовій справі заявника.

Рішення про оформлення або відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем чи особою, яка потребує додаткового захисту, приймається на підставі письмового висновку працівника, який веде справу, та оформлюється наказом керівника органу міграційної служби.

У разі прийняття рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби продовжує строк дії довідки про звернення за захистом в Україні.

Рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, приймаються за заявами, які є очевидно необґрунтованими, а також якщо заяви носять характер зловживання, а саме: якщо заявник із метою визнання його біженцем чи особою, яка потребує додаткового захисту, видає себе за іншу особу, а також за заявами, поданими особами, яким було відмовлено у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, у зв'язку з відсутністю підстав, передбачених для визнання біженцем чи особою, яка потребує додаткового захисту.

У разі прийняття рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби протягом трьох робочих днів із дня його прийняття надсилає заявнику чи його законному представнику письмове повідомлення з викладенням причини відмови й роз'ясненням порядку оскарження такого рішення.

У разі використання особою права на оскарження орган міграційної служби до прийняття рішення за скаргою залишає на зберігання документи, які посвідчують особу заявника, та інші документи, а також інформує про це протягом трьох робочих днів орган внутрішніх справ за місцем проживання особи.

У разі невикористання особою права на оскарження протягом п'яти робочих днів із дня її письмового повідомлення про прийняття рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби вилучає в такої особи довідку про звернення за захистом в Україні, інформуючи про це орган внутрішніх справ за місцем проживання особи протягом трьох робочих днів, та повертає особі документи, які посвідчують особу заявника, та інші документи, що перебувають на зберіганні в органі міграційної служби.

Працівником органу міграційної служби проводяться співбесіди із заявником або його законним представником, які мають на меті виявити додаткову інформацію, необхідну для оцінки справжності фактів, повідомлених заявником чи його законним представником [1, с. 10–12].

Після вивчення документів, перевірки фактів, повідомлених особою, яка подала заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби готує письмовий висновок щодо визнання чи відмови у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Особова справа заявника разом із письмовим висновком органу міграційної служби, який розглядав заяву, надсилається до спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань міграції для прийняття остаточного рішення за заявою.

За результатами всебічного вивчення й оцінки всіх документів і матеріалів, що можуть бути доказом наявності умов для визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань міграції приймає рішення про визнання біженцем чи особою, яка потребує додаткового захисту, або про відмову у визнанні біженцем чи особою, яка потребує додаткового захисту.

Іноземець або особа без громадянства визнаються біженцем в Україні чи особою, яка потребує додаткового захисту, та вважаються такими, які постійно проживають в Україні з моменту прийняття рішення про визнання їх біженцями або які безстроково на законних підставах перебувають на території України.

Рішення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань міграції надсилається протягом трьох робочих днів із дня його прийняття разом з особою справою заявника до органу міграційної служби, який розглядав заяву.

Орган міграційної служби протягом семи робочих днів із дня отримання рішення про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, видає кожній особі, яка досягла шістнадцятирічного віку, посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту. Посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, є підставою для реєстрації в органі міграційної служби за місцем проживання біженця або особи, яка потребує додаткового захисту.

Посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, видається строком на п'ять років.

Особа, яку визнано біженцем, та особа, яка потребує додаткового захисту, які досягли шістнадцятирічного віку, мають право отримати проїзний документ для виїзду за кордон у порядку, встановленому законодавством України.

У законах України, зокрема в статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», передбачено право притулку, однак відсутнє достатнє врегулювання відносин, які виникають у зв'язку із цим [3]. Цей закон також містить положення про надання статусу біженця. Розмежовує ці поняття й Закон України «Про громадянство України», який містить формулювання «надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні». Для гарантування

можливості отримати притулок у Кодексі України про адміністративні правопорушення міститься стаття 204-1, відповідно до якої від адміністративної відповідальності звільняються іноземці або особи без громадянства, які бажають скористатися правом на притулок чи набути статусу біженця, якщо вони в установлений законом термін звернулися до відповідних органів державної влади щодо надання їм притулку чи статусу біженця.

Ще одним недоліком українського законодавства можна вважати те, що положення статті 17 Конвенції про статус біженців («Робота за наймом») та статті 15 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», яка проголошує, що біженці мають однакові з громадянами України права на працю, не було відображено ні в Законі України «Про зайнятість населення» (насамперед у статті 8 про право громадян на працевлаштування), ні в Постанові Кабінету Міністрів України № 322 від 8 квітня 2009 р. «Про затвердження Порядку видачі, продовження строку дії та анулювання дозволів на використання праці іноземців та осіб без громадянства» [4]. Це дозволяє посадовим і службовим особам тлумачити й застосовувати положення цих документів на власний розсуд, що не гарантує їх добросовісності та врахування ними інтересів біженців і їх роботодавців.

Література

1. Кірнос Н.В. Права та обов'язки біженців і осіб, які потребують додаткового захисту : [методичні рекомендації] / Н.В. Кірнос. – Нові Санжари : Новосанжарське районне управління юстиції, 2013. – 18 с.
2. Ковалишин І.Г. Правовий статус біженців в Україні як вид правового статусу іноземців / І.Г. Ковалишин // Право України. – 2001. – № 2. – С. 38–42.
3. Конвенція ООН 1951 г. о статусе беженцев и Протокол 1967 г. о статусе беженцев // Действующее международное право : в 3 т. / сост. Ю.М. Колосов и Э.С. Кривчикова. – М. : Изд-во Московского независимого ин-та междунар. права, 1996– . – Т. 1. – 1996. – С. 283–302.
4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3671-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/pro_bizhentsiv_ta_osib_yaki_potrebuyut_dodatkovogo_abo_timchasovogo_zahistu/statja.htm.

Анотація

Мартинюк Ю. М. Порядок набуття статусу біженця за українським законодавством. – Стаття.

Проаналізовано важливі аспекти порядку набуття за українським законодавством статусу біженця. Розглянуто подачу документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Ключові слова: набуття статусу біженця, громадянство, іноземець, права та обов'язки особи.

Аннотация

Мартинюк Ю. Н. Порядок получения статуса беженца по украинскому законодательству. – Статья.

Проанализированы важные аспекты порядка приобретения по украинскому законодательству статуса беженца. Рассмотрена подача документов для решения вопроса о признании беженцем или лицом, которое нуждается в дополнительной защите.

Ключевые слова: статус беженца, гражданство, иностранец, права и обязанности лица.

Summary

Martyniuk Y. M. The procedure for obtaining refugee status according to Ukrainian legislation. – Article.

Analysis of important aspects of order entry for Ukrainian refugee law. We consider filing for a decision on recognition as refugee or person who needs extra protection.

Key words: granting refugee status, citizenship, alien, rights and obligations of individuals.